

вановић- Батута, дра Балтазара Богишића, дра Луја Војновића, дра Светислава Симоновића, дра Ђорђа Радића, Пере Богдановића и других, који су из разних југословенских крајева долазили у Црну Гору да дају свој обол и убрзају њен општи напредак.

Повећи број оних који су „ускакали“ као државни питомци у Русију да се тамо школују, најчешће у кијевској, петроградској и казанској Духовној академији, и, по завршетку школовања, врате у завичај да га, ширином задобијених погледа просвећују, култивишу и модернизују према савременом европском узору. У завичају су их чекале просветне и културне установе: Цетињска читаоница, Дјевојачки институт царице Марије Александровне, основне школе, Гимназија, Богословско-учитељска школа, четири министарства, Библиотека, Архив Музеј,

Позориште, Зетски дом, редакције разних листова и часописа и др.

У оба случаја реч је о људима ширих видика, напредних, савремених погледа. Међу њима сретамо разне професије и занимања: учитеље, професоре, музеологе, докторе медицине, хирурге, природословца, фолклористе, писце, преводиоце, офицере, филозофе, математичаре, писце чланака, студија, научних дела, уџбеника, рецензија, сарадника Вука Караџића, Јована Цвијића, Стојана Новаковића, САН, ЈАЗУ: следбенике револуционарних демократа предвођених Чернишевским, Писаревим и Доброљубовим, носиоце социјалистичких погледа на живот и друштво.

Тако је др Душан Мартиновић својим *Портретима* понудио културној јавности прави духовни коктел.

Гаврило Ковијанић

Евгениј Љвович Немировски; ОКТОИХ ПРВОГЛАСНИК ЂУРЂА ЦРНОЈЕВИЋА из 1494.

Централна народна библиотека СР Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“,

Цетиње 1987 стр. 100.

Црногорска (и југословенска) библиологија (наука о књизи) богатија је за једно ново дјело, које је недавно изашло из штампе под горе наведеним насловом, из пера једног од водећих совјетских слависта и специјалиста за стару књигу проф. дра Е. Љ. Немировског (рођен 21. априла 1925. у Кировграду, Украјина). Овај познати стручњак превасходно за словенску инкунабулистику и палеотипе, од 1956. године, када му се појавила прва књига (*Новье способности печати*), до наших дана објавио је преко 50 монографских публикација и мноштво чланака и прилога у периодичи. У оквиру тог богатог стваралачког опуса значајно мјесто заузимају

његове расправе посвећене историји старе југословенске ћириличке и глагољичке штампане књиге. — Сада се, ево, Немировски оглашава и књигом о првијенцу Црнојевића (Ободске) штампарије — *Октоиху првогласнику из 1493/94. године*, која иде као податак уз репринт-издање најстарије ћириличке инкунабуле на југословенском простору, које је 1987. године издала Национална библиотека СР Црне Горе у заједници са Цанкарјевом založбом из Љубљане, а и као посебно издање (тираж 1.500 примј.).

Прочавањем *Октоиха првогласника* бавили су се досад многи домаћи и страни научници: М. Караман (1700-1771), М. Савић

(умро 1774), М. Денис (1729-1800), Ј. Х. фон Енгел (1770-1814), Ј. Добровски (1753-1829), П. И. Кепен (1793-1864), П. Ј. Шафарик (1795-1881), Вук Ст. Караџић (1787-1864), И. П. Каратајев (1817-1886), А. Ј. Викторов (1827-1883), П. А. Ровински (1831-1916), В. Јагић (1838-1923) и други. О овој најстаријој штампаној књизи црногорској, која се појавила на свијет непуне четири деценије по штампању најстарије штампане инкунабуле (*Библије*, 1455), писали су узгред и: Д. Милаковић, С. Милутиновић, Н. Дучић, Ј. Томић; озбиљније научне прилоге о њој су давали: Љ. Стојановић, С. Новаковић, И. Руварац Ђ. Сп. Радојичић, а од савременика заслужују спомињање: Ј. Бадалић, А. Гспан, Д. Медаковић, В. Мошин, Љ. Поповић, Н. С. Мартиновић, К. Мано Зиси, Л. Чурчић и многи други. Од странаца треба споменути још и: В. И. Ликјаненка, Ф. Ф. Максименка, Т. Н. Протасева, А. А. Сидорова, М. Н. Тихомирова, П. Атанасова, Б. Рајкова, Л. Драголови и др.

Користећи се претходним истраживањима споменутих и других научника, Е. Љ. Немировски је написао научну синтезу, која по опсегу и ширини захвата, аналитичкој дубини и мериторности закључака, те научноистраживачкој методологији — спада, без сумње, у врх историографије датог питања, што ће рећи: у најбоља дјела југословенске библиолошке литературе. Такве су суд изrekli и рецензенти: академик Јевто М. Миловић и проф. Лазар Чурчић, препоручујући рукопис за штампу. Тако је, дакле, проф. Немировски сачинио не само поуздан пратилац и изванредан тумач фототипског издања него и одличну научну студију.

На почетку своје књиге аутор се задржава на историјату проучавања *Октоиха првогласника*, што му је помогло, између осталог, да утврди да је до скоро у науци биљежено око 90 примјерака а да је сачувано 69 егземплара. Истина, у југословенској историографији је знатно мање познато. Тако, на примјер, у

Историји Црне Горе, 2 (Титоград 1970. године) на стр. 403 каже се „сачувано је преко десет примјерака” (сиц!). За све сачуване примјерке Немировски наводи мјесто чувања, то јест институције у којима се они налазе...

Посебно се Немировски задржао на накнадним записима и записима власника на маргинама и чистим листовима и страницама појединих егземплара, апострофирајући да „пажљиви истраживач врло много може да извуче...” из њих, било да су датирани или недатирани.

Што се тиче мјеста гдје се налазила штампарија у којој је одштампан *Октоих првогласник из 1493/94. године*, након навођења дилема код научника и њихових полемика у прошлости, Немировски је посве одређијељен, за њега нема двоумљења: то је могло бити само Цетиње! Искључиво Цетиње, свеједно да ли у Дворцу Ивана Црнојевића из 1482, или пак у Црнојевића манастиру (из 1484).

Аутор се посебно задржао на времену штампања *Октоиха*, на његовом називу и саставу, (садржај књиге), на анализи технике штампања, опису графичких прилога и слова и опису хартије и водених знакова. О свим тим научним проблемима Немировски расправља убједљиво и аргументовано, језиком доброг познаваоца и на једноставан начин, тако да се његове интерпретације могу лако пратити. Томе нарочито доприноси његов течни стил.

У расправљању појединих у науци још недовољно развијених питања Немировски је каткад полемичан, понекад опрезан. Указује при томе на произвољности појединих научника, чинећи то елегантно и толерантно. Занимљива су његова мишљења и објашњења о акцентуацији и интерпункцији, о полиграфској организацији и орнаментици, техници двобојне штампе. С обзиром на велики број сачуваних примјерака и њихово географско распрострањење, сматра да се тираж отприлике кретао између 2.000 до 3.000 примјерака, Оповргава и мишљења која се налазе у ли-

тератури да је за штампање тиража ове инкунабуле папир набављан у малим партијама. Све у свему, како су то и рецензенти лијепо казали, студија Евгенија Љвсвича, Немировског која окружава досадашња знања о *Октоиху првогласнику* из 1493/94. године, представљаће „будуће полазиште свему ономе што буде написано о првој књизи штампаној на тлу Црне Горе. По томе она је већ унапред обезбедила високо место у нашој науци, али и култури уопште”.

Књига Е. Љ. Немировског је луксузно опремљена, у тврдом сквертекс повезу. Богато је илустрована заставицама, страницама оригинала у двије боје, гравирима, воденим знацима које је копирао Мирослава Гроздановић-Пајић, филигранолог Археографског одељења Народне библиотеке Србије, Техничка и графичка рјешења дао је Стеван Вујков. Графичке услуге су обезбијене у штампарији „Космос” у Београду. Треба рећи да свима њима припада заслуга за успјелост издања, чему је допринио и солидан превод с руског проф. дра Милисав Филиповића,

Напоменимо, напокон, да је Е. Љ. Немировски, на позив Редак-

ције „Црногорске библиографије 1493-1993. године”, приредио за штампу и драгоцени рукопис „Библиографија Црнојевића издања 1493-1496. године” (том I књ. 1), који поред уводне студије садржи библиографски запис 105 примјерака *Октоиха првогласника*, преко 25 егземплара *Псалтира с посљедовањем* (1495), сачуваних фрагмената *Октоиха петогласника* (1494) и *Требника (Молитвеника)*, из 1495(?). Сви примјерци су обрађени на основу савремених стандарда за старе књиге и важећих научних принципа у инкунабулистици. Појава и ове књиге представља насущну потребу за науку и културу, помоћ истраживачима за продубљене и сводне студије о појединим у науци још недовољно протолкованим питањима и проблемима Црнојевића издања и Црнојевића штампарског умијећа у цјелости.

Поменимо и намјеру овог аутора да до предстојећег јубилеја — 500. годишњице Црнојевића штампарије — приреди и објави монографију о њој, на чему му треба пожељети успјеха.

Марија Мартиновић

ВЛАДИМИР СТОЈАНЧЕВИЋ, „ЛЕСКОВАЦ И ЛЕСКОВАЧКА НАХИЈА У XIX ВЕКУ (1804-1878)

БИБЛИОТЕКА НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЛЕСКОВЦУ, ЛЕСКОВАЦ 1987.

Активност Народного музеја у Лесковцу представља лијеп примјер научно усмјереног дјеловања ове врсте културно-образовних институција у правцу свеобухватнијег представљања прошлости матичног краја. Осим класичних музеолошких дјелатности, мање или више својствених установама овог типа, садржај рада овог музеја усмјерен је и ка програмима

интердисциплинарног научно истраживачког рада. Једна од најновијих, на чије појављивање овом приликом и скрећемо пажњу, јесте рад Владимира Стојанчевића, дописног члана САН-у „Лесковац и лесковачка нахија у XIX веку (1804 — 1878)”. Као тридесет седма књига у оквиру наведене едиције, рад је изашао из штампе крајем 1987. године.